

VÁROSTÖRTÉNET:

TEMESVÁR ÚJKORA.

Irta Geml József kir. tanácsos, főjegyző

<https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0023/6.html>

TEMESVÁR TÖRTÉNETE.

Irta Szentkláray Jenő dr. apátkanonok

<https://mek.oszk.hu/09500/09536/html/0023/5.html>

Temesvár építéstörténeti térképek

Municipul Timisoara Zona Cetății

<https://www.primariatm.ro/urbanism/zone-construite-protejate/studiul-de-fundamentare-istorica/>

Temesvár fölmentése

Több rohamnak eredménytelen megkísérlése után gróf *Vécsey tábornok* aug. 5-én délután 2 órakor parlamentairet küldött a vár alá s tiszteséges kapitulációra szólítá fel a helyőrséget, "tekintettel rendkívül vitéz védelmezésére". Ajánlatát azonban visszautasították. Néhány nap óta ugyanis észrevették a várban, hogy a váron kívül nyugtalan mozgás uralkodik, a miből azt következtették, hogy Temesvár felé fölmentő sereg közeledik. Aug. 9-én nyugat felől már távoli ágyúdörgést is hallottak, mely mindinkább közeledett. Válságos pillanatok következtek. A legfeszültebb várakozás között remény és félelem vett erőt a lelkeken. Rukavina kitörésre tartá készen csapatait, midőn mintegy két órányira éjszakkelt felől sűrűn hallható ágyúdörgés már kétségtelenné tette, hogy az osztrák fölmentő sereg Temesvár alá érkezett s a Csókaerdőnél tűzben áll a magyarokkal, kik Gyarmata felé hátrálnak. Ekkor *Blomberg* a Bécsi-kapun kirohant a várőrséggel és herczeg Lichtenstein Ferencz altábornagy 4-ik hadtestével találkozott. A herczeg a legválságosabb perczben érkezett meg és Temesvár sorsát eldöntötte.

Úgy történt ez, hogy miután *Dembinszky* júl. 29-én Szegeden a bánági és bácskai hadakkal, valamint Kmety 7000 és Guyon 12.000 főnyi seregével és a szegedvidéki 1.000-re menő nemzetőrökkel egyesült, az eképpen 42.000-re szaporodott magyar hadsereget Szeged feladása után nem a magyarok kezében levő Aradra, hanem Temesvár felé vezette, meghíusítván ez által a Görgey hadtestéhez való csatlakozást és alkatmat adván Haynau, Walmoden, Simbschen és Lichtenstein hadtesteinek, hogy **Kis-Becserek és Szentandrás között Bem és Vécsey honvéd dandáralt meglepjék, bekerítsék és teljesen felbomlasszák.** Haynau táborszernagy aug. 9-én este három lovasosztály és egy üteg élén bevonult Temesvárra, mely 107 inséges nap után aug. 10-én kapuit kinyitotta az osztrákoknak.

Néhány napra a szerencsétlen temesvári csata és a magyar sereg szétbomlása után Haynau parancsára Wernhardt tábornok 1849 aug. 14-én falragaszokon parancsolta meg a temesvári polgárságnak, hogy magyar czégtáblákat s feliratokat alkalmazni ezentúl tilos; a meglevőket pedig rögtön el kell távolítani és némettel fölcserélni. A Kossuth-kalapok viselőire 50 frt. bírságot szabott. **Az utcák és terek magyar neveit vissza kellett németesíteni.** Az iskolákból a magyar nyelvet kitiltották. **A magyar érzelmű polgárok közül többeket elfogtak és a vár kazamatáiba zártak.** Világosnál vége lőn a magyar szabadságharcnak! Temesvár, mely 67 év alatt, szabad királyi várossá történt fölemelése óta, folyton erősödő haza fias törekvéssel haladt előre a magyarosodás és nemzeti közélet terén, az **1849-ik évi nov. 16-án kiadott császári pátens értelmében ismét visszaesett az osztrák fennhatóság alá,** elszakított Magyarországtól és középponti városává lőn a "**Szerb Vajdaság és Temesi-Bánság**" nevű koronatarományak.

Temes vármegye 1779. évi újrászületése után, (*Niczky Kristóf főispán, Lovász Zsigmond alispán*), Szabó Ferenc az első temesi járási szolgabíró, majd pedig az 1867-es újjászervezés után (*Murányi Ignác főispán, Ormos Zsigmond alispán*), Gyika György a központi járás szolgabírója. Ekkor 11 járása volt a megyének és a központi járáshoz 21 Temesvár környéki község tartozott.

Történelmi térképek. A temesvári fellegvár tervtöredéke, v. Kemef, 1754

<https://nelucracion.wordpress.com/2012/10/20/harti-istorice-fragment-din-planul-cetatii-timisoara-v-kemef-1754/>

az osztrák Temesvár portál:

<http://art-historia.blogspot.com/2010/11/timisoara-austriaca.html>

Turisztika magyar nyelvű

<https://www.explorecarpathia.eu/hu/romania/temesvar-timisoara>

Temesvár látnivalói magyar nyelvű térképekkel

<https://www.explorecarpathia.eu/hu/romania/temesvar-timisoara?cookie=disallow>

online várostérképek

<https://www.openstreetmap.org/#map=16/45.7562/21.2261>

KIEMELT LÉTESÍTMÉNYEK

RÓMAI KATOLIKUS PÜSPÖKI PALOTA, TEMESVÁR

A Savoya utca, Pacha utca és a Proclamației út által határolt egyemeletes épülettömb téglalap alaprajzú, belső udvaros, sarkain eredetileg a homlokzatok síkjából kiugró, saroktornyokra emlékeztető pavilon-építményekkel. Ezek ma már csak a Pacha utca két sarkán állnak, a másik két sarkon csak nyomokban figyelhetőek meg. Az épület 3+10+3 tengelyes főhomlokzata a Pacha utca felé néz. Az első és az utolsó három tengelyben a sarokpavilonok helyezkednek el, ezek rizalitszerűen kiugranak a homlokzat síkjából, emeleti szintjük fölött attikát alakítottak ki, amely a középső tengely fölött egy félkörívet foglal magába, e fölött pedig egy voluták által támasztott, szegmensíves záródású ablak nyílik. Az épületrészeket a tört vonalú, kiemelkedő tetősík is [...]

a piaristák Temesvárott

1788-ban II. József rendeletére a **Szentannán működő piarista gimnáziumot Temesvárra, a bosnyák ferencesek kolostorába költöztették**. A nyolcosztályos gimnázium új épülete 1909-ben Székely László temesvári építész, a város főépítésze, és a budapesti Baumgarten Sándor építész tervei alapján épült meg. Az iskola mellett rendházat és kápolnát is magában foglalt. A hozzá tartozó kápolnát 1912. január 20-án szentelték fel. A második világháború alatt a német, majd a román és a szovjet hadsereg szállta meg a gimnázium épületét, és az iskolai berendezéseket teljesen elpusztították. 1948-ban államosították. 1992-ben nyitották meg benne a "Gerhardinum" Római Katolikus Teológiai Líceumot. A piarista rend csak 2006-ban kaphatta vissza elrabolt vagyonát, ma a temesvári Pelbárt Római Katolikus teológiai Líceum működik benne.

A Piari

<https://temesvar.blogrepublik.eu/2011/02/25/a-piari/>

A piaristák (vagyis a kegyes tanítórend, a kegyesrendiek) négyszázvalahány éve működtetnek iskolákat Európában, magyar földön az 1600-as évek második fele óta.

1746 őszén az Arad vármegyei (ugyanakkor a csanádi egyházmegyéhez tartozó) **Szentannán** lakó, szerb nemzetiségű, görögkeleti vallású kismemes, bizonyos Bibics Jakab és felesége, az amúgy örmény származású, római katolikus Tomján Margit úgy döntenek, hogy településük megérdemel egy új templomot és egy kisebb kolostort. A soknemzetiségű, igazi bánsági építőbrigád haladéktalanul neki is lát a munkának, s mivel Bibics gazda szigorú, de jól fizető megrendelő hírében állt, a projekt két év múlva meg is valósul.

1906-ban Székely László, a város főépítésze a divatos szecessziós stílusban megtervezi, majd két év alatt felépíti a **Piari új, 4200 négyzetméteres, 1 + 3 szinten elterülő központi épületét, 250 méterre Temesvár szívéből, a Lloyd-sortól**

Van abban minden, amire akár ma, száz évvel később is büszke lehetne egy középiskola: tudományos kísérletek elvégzésére alkalmas laborok, körültekintő alapossággal megtervezett világítású rajztermek, amfiteátrumszerű, kiváló akusztikájú előadótermek, tornaterem, hatalmas belső udvar, konyha, bentlakás, ráadásnak papi rendház és saját templom, valamint kápolna. **A temesvári Piarista Főgimnáziumban** folyó, nagyon magas szakmai és pedagógiai munka, az onnan kikerült diákok későbbi pályafutása bőven alátámasztotta az iskola országos hírneve.

A népesebb nemzetek, nemzetiségek valamennyi **nyelvét hivatalosan is oktatták az iskolában;** függetlenül az éppen aktuális hivatalos nyelvtől a temesvári Piariban (1790 és 1923 között) minden héten volt német, magyar, román, szerb, sőt, egy időben még bolgár nyelvóra is.

1948 augusztusában a komancsok betiltják az egyházi oktatást, s a kegyesrendiek sem kerülhetik el a sorsukat. A Piari megszűnik, helyére a **Temesvári Műszaki Egyetem (a „Poli”)** egyes fakultásai költöznek, illetve az Egyetemi Könyvtár is ide húzódik be. Korabeli beszámolók szerint a teljes műszaki egyetemi főkönyvtár még 1958-ban is csak kábé a fele volt az egykori Piarista Főgimnáziumi Könyvtár állományának

Az épületben jelenleg az **1992-ben alakult temesvári Gerhardinum Katolikus Líceum működik,** román és magyar párhuzamos osztályokkal, összesen 140 diákkal (hetven román, hetven magyar), de társbérletben (előreláthatóan még vagy két évig) a műegyetemi könyvtár is ott maradt az egyik szárnyban. Az iskola neve mellesleg Szent Gellért latin nevéből ered; **Gellért volt ugyanis az első Csanád egyházmegyei püspök, ahová Temesvár évszázadokon keresztül tartozott.**

Az egyhajós piarista templom ott van az épülethez ragasztva; 1911-ben épült, az akkor lebontott, ferencesrendiek által fenntartott templom helyén

Cs. és kir. hadapródiskola (Borovszky S) military cadet school

Temesvárott 1868-ban a 17. és 23. határőrvidéki hadosztályok egyesüléséből megalakult a 17. gyaloghadosztály és az ennek nevet viselő hadapródiskola, mely eleinte két tanfolyamból állott és a Ferenci József laktanya első emeletén volt elhelyezve. Az iskola céljaira **1871-ben azután kétemeletes külön épületet emeltek és a kétosztályú iskolát 1875-ben,** a fennálló előkészítőiskolával, négyosztályú hadapródiskolává szervezték át, a lovasság egy osztályának tanulóival egyesítve. A növendékek létszámát 100-ban állapították meg. Jelenlegi szervezetét 1878 szept. 1-én nyerte „Temesvári gyaloghadosztály-iskola” néven. Növendékeinek száma a múlt tanévben 97, a tanároké 16 volt. **1902-ben új, modern, kétemeletes palotában nyert elhelyezést,** melynek megtekintésre méltó kertjében a király szobra áll.

Csász. és kir. hadapródiskola. A 17. és 23. határőrvidéki hadosztályok egyesüléséből megalakult 1868-ban Temesvárott a jelenlegi 17. gyaloghadosztály és ennek nevét viselő hadapródiskola, mely két évfolyamból állott. 1869-ben a »Kétosztályú hadapródiskola« nevet nyerte. Céljaira 1871-ben egy kétemeletes épület emeltetett. 1878-ban pedig temesvári gyalogos hadapródiskola« elnevezést nyert. Élén áll egy őrnagy-parancsnok és 15 tanerő; a növendékek száma 125.

Iparos tanonc-iskolák

Története a múlt század második felébe nyúlik vissza. Jellege akkor ismétlődő iskolai volt s minthogy egyházi férfiak tanítottak benne, a fősúly a vallástan tanítására fordított. Ez az állapot a jelen század elejéig tartott, midőn már az írás-olvasás és számolásra kezdtek gondot fordítani. Az iparosok már a múlt század végén is **a rajztanítást tartották a legszükségesebbnek a tanonc-iskolában**; azért nagy örömmel fogadták az első rajztanítót. Hogy a temesvári iparosok mily nagy súlyt fektettek a rajztanításra, kitűnik abból is, hogy a céhek elhatározták, hogy olyan iparos tanonc, kinek az iparága gyakorlásánál rajzra van szüksége, addig fel ne szabaduljon, míg legalább egy évig nem látogatta a vasárnapi rajziskolát. Szokásos volt a **tanoncok rajzait nyilvánosan kiállítani**, melyek nem egyszer magas, sőt legmagasabb helyről is dicséretet nyertek; így II. József császártól. Az iparszabadság életbeléptetésével az iparos tanoncok oly gyéren látogatták a rajziskolát, hogy azt 1871-ben be kellett szüntetni s csak 1873. februárban nyílt meg újra a vasárnapi rajziskola a tanoncok számára a Belvárosban egy tanító vezetése alatt; a tanítási idő hetenként két óra volt; vasárnap d. e. 10— 12-ig. Ez az állapot tartott 1884-ig, az ipartörvény életbeléptéig. **A közoktatási kormány 1884-ben elrendelvé az iparos tanonc-iskolák szervezését**, a temesvári iskola is ezen az alapon szerveztetett; tekintettel a város széttagoltságára négy tanonc-iskolát állítottak fel. melyek az ipariskolai bizottság alá tartoztak ugyan, de egymástól egészen függetlenül működtek. **1892-ben a város területén levő összes tanonc-iskolák egy szerves egészzé tömörítették** és *Stumpfoll Ede* ipariskolai igazgatót bízták meg az összes tanonc-iskolák központi igazgatásával, bár a külvárosok tanonciskolái felett ezentúl is külön igazgatók maradtak.

forrás: Temesvár szabad királyi város kis monographiaja (Temesvár, 1900)

KÜLÖNLEGESSÉGEK

Tamás Péter, 2015-től Magyarország tiszteletbeli konzulja (a Tifel festékgyár vezető-tulajdonosa), akit 2015. április 23-án, az Adam-Müller Guttenbrunn házban iktattak be két évvel elődje, Pánczél Zoltán, halála után. Tamás Péter nevéhez, mint a Várbástya Alapítvány elnökéhez kötődik a **Temesvári Magyar Napok megrendezése** (első alkalom 2016. szeptember 30-október 2).

A belvárosi zsinagóga a Temesvár Európa Kulturális Fővárosa 2023 projekt egyik fő helyszíne lesz.

<https://akibic.hu/2022/05/09/kozel-40-ev-utan-nyilt-meg-ujra-temesvar-egyik-legfontosabb-zsinagogaja/>

Felavatták Temesváron az Új Ezredév Református Központ templomépületét Krónika

2019. december 15.

Temesváron az 1989-es forradalom kirobbanása harmincadik évfordulóján vasárnap este felavatták a *Makovecz Imre* által tervezett Új Ezredév Református Központ templomépületét. (Ezt a cikket a Krónikáról másolták: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/felavattak-temesvaron-az-uj-ezredeve-reformatus-kozpont-templomepuletet#>)

képek: <https://goo.gl/maps/juRPgiudoKfLpwVS7>

az Erzsébet ligetben megnézhetjük *Szakáts Béla* alkotását, a 2005. április 17-én felavatott **Székely László mellszobrot** is (Temesvár impériumváltás utáni első magyar köztéri szobrának megvalósítása nagymértékben Szász Enikőnek, a Temesvári Magyar Nőszövetség vezetőjének köszönhető). Felirata: SZÉKELY LÁSZLÓ (1877-1934):/VÁROSI FŐÉPÍTÉS, A MODERN/TEMESVÁR MEGTERMTŐJE

Baumhorn Lipót temesvári tervei:

<https://mazsihisz.hu/hirek-a-zsido-vilagbol/mazsihisz-hirek/tizenket-komives-baumhorn-lipot>

Temesváron tervei alapján felépült az **Állami Felsőbb Leányiskola** (1902-1904), egy szecessziós, illetve neogót elemeket ötvöző, kétemeletes, tagolt nyeregtetős, cseréppel fedett iskola. Vakolt falfelületeit a Baumhorn egyéb épületeiről jól ismert, vakolatlan klinker téglafelületű, díszítő sávok, párkányok tagolják, díszítik, hol geometrikus, hol növényi motívumokat mutatva. Az épületet azzal azonos stílusú, mívés kovácsoltvas kerítés övezi. Figyelemre méltó a kapu kovácsoltvas munkája, illetve az épületben az előcsarnok és a díszterem színes üveglakalai.

Temesváron a helyi zsidó hitközség székháza és bérháza (1905),

nagyméretű sarokház található a Szerb utca és az Erzsébet utca (str. Mărășești) keresztezésében. Földszintjén elegáns kirakatokkal, ez a dr. Vértes Adolf szónoklatával, 1906-ban felavatott Belvárosi Zsidó Hitközség székháza (52. kép). Kapuja mellett, pici román nyelvű táblára, most is ki van írva: Temesvári Mózes Hitűek Közössége.

a Merkúr (Gyárváros)- és a Lloyd-palota (Opera tér) (1909 és 1912) valamint több lakóház is Baumhorn építészetét dicsérik.

VÁROSRÉSZEK

Delesega Gyula – Temesvári Kalauz

<http://banaticum.ro/bookchapter/delesega-gyula-temesvari-kalauz>

Erzsébetváros

<http://banaticum.ro/bookchapter/delesega-gyula-temesvari-kalauz-erzsebetvaros/>

Egyetemi negyed

A Püspök út és a bd. Vasile Pârvan közötti területen van Temesvár egyetemi negyede. Kereszteződésükben áll a bukaresti Petru Svoboda tervezte, 1974-1976 között épített **Villamosmérnöki kar**. Bár ugyanabban az épületben maradtak, az anyakartól 1990-ben elkülönültek az **Automatizálás és Számítógép-, valamint az Elektronika és Távközlés kar**. Püspök út fele eső kertjükbe Traian Vuia³⁹ bronzmellszobrát állították (1962, Ina Popescu), bennebb pedig Victor Gaga kedves, haját fogó, bronz női aktjáét (Fiatalság, 1983). Következik a Püspök úton, a Duiliu Marcu tervezte Gépészmérnöki kar (1923), mely több rendben is bővítve volt (a Villamosmérnöki kar felé tekintő szárnya 1973, hátsó épületei 1981-1982). Főbejáratánál öt bronzmellszobor áll: elől Traian Lalescu⁴⁰ (1930, C. Medrea), hátul 1993-ból Aurel Bărglăzan, Corneliu Mikloși és Ștefan Nădășan⁴¹. Ötödik, Linda Saskia Menzel munkája, a 2013. november 11-én felavatott, vaskezű teljhatalmúként viselkedő kommunizmus kori rektor, Ioan Anton (1924-2011). Tovább, merőlegesen a Püspök útra, az 1MV-ként ismert kollégium (1927), a Menza (1930), mindkettőt *szokásos romános stílusában*, Duiliu Marcu tervezte, szemben az Iskolaműhely (1973), majd a sort zárja a 2MV-ként ismert kollégium (1958).

A str. Traian Lalescu elején állnak a **Műegyetem megalakulása után, az oktatóknak emelt lakóházak** van az Építőmérnöki kar (1980-1982) új épülete. Itt folytatva utunkat, elhaladunk az **Egyetemi stadion** kerítése mellett, a sarkon bal felé láthatjuk a Műszaki Egyetem 2014. novemberében átadott modern **könyvtárépületét** (önkiszolgálás, másolási lehetőségek, konferenciaterem, elektronikus ellenőrzés a kijáratnál stb.), tervezte Bugar Sava, építették a Constructim és a Confort vállalatok. Jobbra fordulva a Béga menti főút (bd. Vasile Pârvan) előtti sétányon, előttünk magasodik a **Tudományegyetem (Nyugati Egyetem) épülete** (a Tudományegyetem elődje az 1948-ban alapított **Pedagógiai Intézet** – Tanárképző Főiskola volt). Hans Fackelmann tervei szerint épült fel 1965-ben,

Hátul található a Műegyetem **Vegyésszmérnöki karának** 1982-beli épülete. Folytatva itt utunkat kelet felé, a str. Târnavan elhaladunk baloldalt, az úgymond egyetemi hallgatóknak szánt, 2000-s években épült lévő **ortodox templom** mellett, jobboldalt pedig a Ion Vidu **zene-középiskolához** érünk. Zeneiskola 1907 óta van Temesváron, de ez a főbejáratával a str. Cluj-ra néző épület 1967-1968-ban készült, Aurelia és Hans Fackelmann tervei szerint. Előcsarnokának belső falát Molnár Zoltán temesvári művész alkotása díszíti. Jó **akusztikájú koncerttermében** válogatott előadásokat hallgathat a közönség. Az iskola melletti bentlakást Șerban Sturdza tervezte.

A str. Cluj (utca) másik oldalán kerül el az 1960-as 1980-as években kiépített egyetemista kollégiumnegyed (Complexul Studentesc). Sajnos az 1990-es években ide engedélyezett és elburjándzott, nagyrészt arab tulajdonban lévő butikok, szórakozóhelyek, sörözők inkább egy kikötőnegyedhez teszik hasonlónvá a leromlott kollégiumok, menzák közötti sétányokat,

(str. Putna 7 sz.), van a 2003. március 15-én felavatott **Kós Károly Közösségi Központ** épülete, melyet a Magyar Igazolvány⁴⁴ ügyintézéséhez szükséges irodának vásárolt meg a Progress Alapítvány. Az egyéb magyar közösségi célokra is használt tágas, villaszerű, most szépen felújított és kertel is rendelkező dr. Hrivnyák-féle házat kb. 1928-ban építtette az após, Knebel Franz fizika-matematika tanár. Rézsut szemben, az olasz tiszteletbeli konzulátus található.

Gyárváros ismertetése

<http://banaticum.ro/bookchapter/delesega-gyula-temesvari-kalauz-gyarvaros/>

Az rzsébetvárosi Niemetz-cégnek és a gyárvárosi Agátsy cégnek köszönhető, hogy **Temesvárt magyar Erfurtként is nevezik**

Sörgyártás Temesváron: egy arisztokrata katona korai kezdeményezése

A temesvári sörgyártás egy lotaringiai arisztokrata nevéhez fűződik. *Claude Florimund de Mercy gróf* (1666–1734) fényes katonai pályát futott be, a Temesköz felszabadításából is részt vállalt, majd a **Temesi Bánság katonai parancsnoka** és a tartományi adminisztráció vezetője lett. Kulcsszerepe volt a Bánát újratelepítésében, a csatornázási munkálatokban, de **iparpártoló tevékenysége is jelentős volt**: papírmalmot, bőrfeldolgozót honosított meg. Ebbe a körbe illik az 1718-ban életre hívott sörgyár alapítása, amit a katonaság szükséglete indokolt. Nem ez volt az egyetlen ilyen kezdeményezés. 1722-ben Pancsován, Újpalánkán és Káránsebesen is sörház jött létre, és ezek minőségi termeléséhez Mercyrt kérték, hogy Temesvárról küldje el sörfőzőjét. **A temesvári gyárat a katonai hatóság működtette**, többen bérelték, 1874-ben megvette a Temesvári Takarékpénztár, 1884-ben pedig a **Bánság** első részvénytársasága lett belőle. 1890-ben **tűz** pusztította el. Újjáépítésével **Európa** egyik legmodernebb üzemévé vált. A 20. század elején Temes vármegye legnagyobb ipari üzemé volt. Az első **világháború** után a vállalat dolgozóinak nagy része „repatriált”, de igazgatóként Szidon Oszkár vezette folyamatosan. 1919-ben az évi termelés kapacitása 250 000 hektoliter volt.

A két világháború között I. Ferdinánd király beszállítója volt, öt különböző fajtájú sört készített, pl. Casino, Corvin, English Porter. 1929-ben a Czell Frigyes és Fiai konszern vette meg, amely pl. a kolozsvári és brassói sörgyárakat is tulajdonolta, 1948-ban azonban államosították.

A temesvári sörgyár az ország első sörgyára volt, **1718-ban a Gyárnegyedben alakult**. Abban az időben pálinkafőzde is működött a gyár területén. Kezdetben katonai vezetői voltak, de 1720-tól a város tulajdonát képezi. 1869-ben részvénytársaság biztosítja az előrehaladást, a gyárat felszerelik az akkor legmodernebbnek számító berendezésekkel. Az 1890-es tűz után újra építették és felszerelték. A második világháború után a tovább fejlesztették, újabb részlegeket építettek és korszerűbb gépekkel látták el a termelő egységeket.

A temesvári sör sztorija magában hordozza a Bánság sorstragédiájának nagy részét. Létrejötté utal a bő másfél évszázados török uralomra, elvégre a legenda szerint Savoyai Jenő első intézkedései közé tartozott a visszahódított Temesváron sörgyárat alapítani, majd miután az 1918-as őszirózsás forradalomnak nevezett szétszűlés és a magyar hadsereg lefegyverzése révén a románok megszerezhették ezt a város is, melyben épp úgy nem voltak többségben, mint a határmenti többi jelentős városban, Aradon, Nagyszalontán, Nagyváradon, Nagykárolyban és Szatmárnémetiben, hogy most ne említsem Nagybányát, Kolozsvárt és az egész Székelyföldet, rátették a kezüket a sörgyárra s mára mítoszt csináltak belőle, mint az első romániai sörgyárból. **Miközben a sörgyár alapításakor Románia mint olyan, nem is létezett, csak román fejedelemségek, azok is a Kárpátokon túl.** De a sztorinak nincs itt vége, mert a román rendszerváltó elit gazdaságilag épp úgy viselkedett, mint a magyar, ész nélkül privatizáltak mindet, a globalista gyarmatosítók pedig épp úgy megvásárolták és leépítették a román ipart, mint a magyart. Vagy egyes esetekben nem építették le. A temesvári sörgyár működik, de állítólag nem Temesváron főzik a temesvári sört. De akár igaz a mendemonda, akár nem, a sör már az arctalan, profit- és nem minőségcentrikus multié.

Ezzel együtt működik Temesváron egy impozáns söröző, ahová gyakran betérünk, mely a temesvári sörökre épül. Az a neve, hogy **Sörfőzők udvara**.

Ritka hangulatos kocsmavendéglő, mind a kerthelysége, mely egy patinás régi épület belső udvarában helyezkedik el, mind pedig a nyerstéglás pácolt fás beltér, ahol jól megválogatták a dekorációt is, zömmel a sörfőzéshez kapcsolódó antik fotók láthatóak a falakon, régi címkék és söröspalackok, persze csak a román korszakból. Azt tegyük azért hozzá, hogy a sör aktuális címkéjén látható három érem, amit még az Osztrák-Magyar Monarchia idején nyert a sör, ezeken kiolvasható, hogy „*Ferencz József Ausztria császára és Magyarország.*” ... királya... ez lemaradt, de vélhetően nem eszmei okból, hanem hanyagságból. S olvasható az érmeiken Temesvár magyar neve is.

Az épület 1765-ben létezik már, újrakepítik 1888-1890 között, és Berán Oszkár szerint Temesvár legérdekesebb ipartelepe 76800 négyszögölnyi területen, **évente 50000 hl sört termelt**. A sörhöz **szükséges víz a Bégából jön, a vízműveknél (Turbinák) található elzáró csappal**. 2001-től a gyár, az Ursus Breweries tulajdona, azóta már Románia másik városában (Buzău) is gyártják a temesváriakat (Timișoreana) nevezett sört anélkül, hogy ezt ráírnák.

Sörfőzde link:

<https://hu.museum-digital.org/object/26222?navlang=hu>

<https://beerporn.hu/temesvari-sorgyar/>

sörgyári képek

<https://goo.gl/maps/S1tGiUWcP3o7CT8M9>

Gyárvárosi üzemek

1900-ban épült, 20000 m² österületű **Első Magyar Cipőgyár Rt.** vagyis, márkanéve után Turul cipőgyárat (alapítója Fränkel Alfréd³²), mely 1912-ben a kontinens legnagyobb cipőgyára. Dermata Művek Bőr- és Cipőgyár Rt., nevet viselte 1930-tól, 1938-tól Első Bánáti Cipőgyár Rt., 1948-tól Nikosz Belloianisz (1915-1952), 1963-tól Banatul Iparvállalat, 1991-i privatizálása után Banatim Kereskedelmi Társaság Rt. és ezt véglegesen **lebontották 2016-ban.**

Továbbá, vele majdnem szemben, a még álló utcafront felőli főépületével az **Első Magyar Pénzszekrény- és Gépgyárat**, ebben lakott az 1905-től a tulajdonos-főigazgató ifj. *Anheuer János*, az 1904-ből való, Kohn és társai alapította, **Délmagyarországi Szappangyár Társulatot** (ma Azur). Nagy temető és rengeteg iparvállalat következik, így a szocializmus éveiben létrehozott Tehnometal (a Dacia-500, avagy Lăstun – Fecske, gyenge minőségű kisautók készültek itt), az 1990-es években a Procter and Gamble által megvett, nagyon légszennyező Detergentul (mosószergyár), a ma már háromfele szakadt **Electrotimış** (automata, egyedi tervezésű szerszámgépeket gyártott), a ma is jól menő Villamos Mérőműszergyár (AEM), a soha termelésig el nem jutott Optikai Művek stb. a román ipar grandomén beruházásai, melyekben nagyrészt a nyugati reklámokból, mintadarabokból jól-rosszul kimásolt cikkeket gyártották nagy hűhóval, de annál rosszabb minőségben.

Újkissoda, Besenyőtelep

<http://banaticum.ro/bookchapter/delesega-gyula-temesvari-kalauz-fratelia/>

A XIX. és a XX. század fordulóján alakultak ki, közigazgatásilag mindkettő Temesvár VI. kerületét alkotja a hivatalos **Fratelia** néven, 1948-ban csatolták Temesvárhoz. Legjobb, ha a Belvárosból az Erzsébetvárost Józsefvárostól elválasztó Hunyadi út (bd. 16 Decembrie 1989) – Sági út (calea Șagului) vonalán közelítjük meg, jobbra térve a str. Ana Ipătescu útélágazásnál, ahol egy nagyméretű 1996-s Victor Gaga mészalkotás állít emléket a II. világháborús román katonáknak.

Újkissoda, vagy Újkisóda (Neukischoda, Fratelia A), magyar neve a közelben lévő **Tesöld község** román elnevezéséből -Chișoda- származik. Besenyőtelep az egykori Bessenyei, ottani földtulajdonos család, nevét őrzi. Kettőjük válaszvonalá az **1932-ben megszüntetett bázisai vasút töltése (strekk) vonalán** húzódó Bolyai utca (str. Ioachim Miloia). Itt, is mint Ferencfalunál, a falusi jelleg uralkodik. Megalakulását 1904-től számítják. Kezdetei egy Kende nevű téglagyáros tevékenységéhez kötődnek, a gyár köré épített házak először Kende-telepet alkották.

Biciklitérkép

<https://www.bikemap.net/en/search/?center=21.238212068627718%2C45.74716138443114&zoom=12.126981361888785>

2023 június a hétvégén a kétnapos **Bartók kerékpártúrát**, amelyre körülbelül 80 biciklis nevezett, legalábbis a Deszket is érintő szakaszon ennyivel találkoztunk. Murányi Gábor, a Meritum Egyesület elnöke <https://www.delmagyar.hu/helyi-életstilus/2023/06/orszagokon-at-kerekparoztak-galeria>

A hétvégén két napra ideiglenesen megnyitják az Ótelek–Szerbittabé határátkelőt a **Bega-csatorna töltésén kerékpárral** vagy gyalogosan közlekedők számára Románia és Szerbia között. A határátkelő állandó megnyitására hat évvel ezelőtt született kormányközi megállapodás a két ország között

A határnyitás tervének egyik előzménye, hogy a Bega-csatorna töltésén 2015 márciusában avatták fel Románia leghosszabb, 37 kilométeres kerékpárútvonalát Temesvártól a szerb határig. A következő években elkészült a bicikliút 43 kilométeres szerbiai szakasza is Nagybecskerekig.

A további határnyitás dátumai: június 24 – 25, július 29 – 30, augusztus 26 – 27, szeptember 23 – 24. és október 28 – 29. (Ezt a cikket a Krónikáról másolták: <https://kronikaonline.ro/erdelyi-hirek/elhuzodo-hatarnyitas-temesvar-nagybecskerek-kerekparturara-hiv-a-temes-megyei-tanacs#>)

ELFOGADTA A TEMES MEGYEI TANÁCS A VELO-TIMIȘ KERÉKPÁROS STRATÉGIÁT

2023. augusztus 31.

<https://mobilissimus.hu/hirek/elfogadta-temes-megyei-tanacs-velo-timis-kerekparos-strategiat>

Gertheis Antal tervező munkája